

LESBRIEF DOCENTEN VOORTGEZET ONDERWIJS ISRAËL, PALESTINA, JONGEREN & MEDIA

Waarom deze lesbrief?

Wij ervaren dat veel docenten het moeilijk vinden om in de klas het gesprek te voeren over wat er gebeurt in Israël en Palestina (in het bijzonder Gaza). En dit terwijl veel leerlingen er juist behoefte aan hebben om zich te uiten. Deze lesbrief is dan ook bedoeld om docenten goed voor te bereiden, zowel inhoudelijk als didactisch pedagogisch.

Bekijk 't heeft meer dan twintig jaar ervaring op het vmbo en werkt vanuit film- en media educatie. Wij vinden het van belang dat dit gesprek wél gevoerd wordt. Dat er wordt geluisterd naar jongeren die zich proberen uit te spreken tegen onrecht, en dat volwassenen helpen dit op een respectvolle manier onder woorden te brengen. Wij ervaren dat leerlingen bang zijn om zich uit te spreken, omdat ze bijvoorbeeld zien dat social media accounts die zich uitspreken verdwijnen of dat de microfoons van mensen die zich uitspreken worden uitgezet.

Een andere verantwoordelijkheid die wij voelen is het kritisch bevragen van de rol die de media speelt in de verslaglegging van het geweld in Gaza. In een wereld waar leerlingen vaak niet weten wat ze wel en niet kunnen geloven is het des te belangrijker dat we hier samen kritisch naar kijken.

Hopelijk helpt deze lesbrief jou om een veilig gesprek te voeren met je leerlingen. Van belang is dat je goed luistert naar hun angsten, woede en verdriet. Neem ze serieus. Veel jongeren voelen zich emotioneel verbonden met het onderwerp¹ en zijn wantrouwend naar traditionele media. Censureer hen niet, maar ga het gesprek aan vanuit een kritische houding naar oorlogsmisdaden en propaganda. Stel daarbij belangrijke gedragsregels op en bereid je goed voor.

Houd daarbij altijd in gedachten dat ook jij niet neutraal bent en misschien een ander startpunt hebt dan je leerlingen. Ben bereid je te verdiepen en te leren van wat leerlingen weten en ervaren. Stel je op als liefdevolle begeleider en bedenk constant: dit zijn jongeren en het is mijn taak als volwassene ze te ondersteunen in het onder woorden brengen van hun emoties.

Doel van deze lesbrief

- Het faciliteren van een kritisch gesprek over het dagelijkse geweld in Gaza
- Bespreekbaar maken van het gevoel en de emoties van leerlingen ten aanzien van het dagelijkse geweld in Gaza en door humanitaire organisaties geduide² en door de VN gevreesde genocide van het Palestijnse volk³
- Het stimuleren van een kritische houding ten opzichte van de media en het herkennen van propaganda en *fake news* binnen bovenstaande context
- Het ontwikkelen van een historisch besef zodat de context waarbinnen het geweld plaatsvindt helder is
- Creëren van een veilige klasomgeving waar het bespreken van onrecht wordt geoefend

---

¹ <https://www.vice.com/en/article/wxjb8b/tiktok-its-not-the-algorithm-teens-are-just-pro-palestine>

² <https://www.lilithmag.nl/blog/2023/11/18/in-gaza-is-ee-genocide-gaande-dat-is-geen-opinie-dat-is-ee-feit>

³ <https://www.un.org/unispal/document/gaza-un-experts-decry-bombing-of-hospitals-and-schools-as-crimes-against-humanity-call-for-prevention-of-genocide/>

VOORBEREIDING DOCENT

Context

De oorlog en het dagelijks geweld in Gaza houdt veel leerlingen bezig. Op 7 oktober gijzelde en vermoordde Hamas meer dan 1.000 mensen. De buitenproportionele reactie van Israël hierop, al meer dan een maand⁴, waarbij meer dan 10.000 mensen vermoord zijn, waarvan meer dan 4.600 kinderen. En het aantal doden en gewonden loopt op. De Gazanen kunnen geen kant op, de grensposten vallen onder Israëlisch militair bewind en de zuidelijke grenspost bij Rafah valt onder Egyptisch bewind. Meer dan een miljoen Gazanen zijn op de vlucht en door de verwoesting van de leefomgeving van de Gazanen lijkt de kans op wederopbouw steeds kleiner. Hierbij wordt de Palestijnse bevolking collectief gestraft door uithongering en onthouding van water, brandstof en elektriciteit in te zetten als wapen.⁵ Het geweld beperkt zich niet tot Gaza, Israël heeft sinds 7 oktober ook de administratieve detentie (willekeurige detentie) op de Westelijke Jordaanoever uitgebreid. Inmiddels zijn duizenden Palestijnen, waaronder journalisten en kinderen, op de Westelijke Jordaanoever opgepakt, gevangengehouden, gemarteld en er zijn ook gevallen van moord gerapporteerd.

Om de dagelijkse realiteiten in Gaza en op de Westelijke Jordaanoever bespreekbaar te maken is de historische context belangrijk: deze gebeurtenissen kennen een lange geschiedenis van kolonisatie, en daarmee samenhangende ernstige schendingen van mensenrechten, apartheid en het zonder proces gevangengehouden van Palestijnen, waaronder minderjarigen. Deze schendingen van mensenrechten en internationaal recht zijn goed gedocumenteerd door vredes- en mensenrechtenorganisaties.⁶ Ondertussen bereiden Amnesty, The Rights Forum, PAX voor Vrede en Oxfam Novib een kort geding tegen de Nederlandse staat wegens steun aan ernstige schendingen in Gaza voor.⁷

Gaza leeft onder jongeren

Ook (vmbo) jongeren voelen zich hierbij betrokken. Dat is niet zo gek, om meerdere redenen. We merken in de lessen dat leerlingen vaak zelf met onrecht en vooroordelen te maken hebben (gehad). Ze zijn zich ervan bewust dat “othering”⁸ plaatsvindt. Dat het geweld ook hen kan overkomen is een angst, waar een deel van de jongeren zich bewust van is. Antisemitisme en moslimhaat⁹ nemen wereldwijd toe, waardoor jongeren zich onveilig voelen. Misschien hebben jongeren familie of kennissen verloren of zijn ze daar bang voor. Bovendien hebben jongeren vaak meer kennis dan je denkt over de geschiedenis van de Palestijnen. Een deel van de jongeren is opgegroeid met toegang tot een diversiteit aan informatiebronnen en is op de hoogte van de geschiedenis van 75 jaar onderdrukking. Ze merken bovendien dat deze geschiedenis geen plek heeft in het curriculum op school.

De afgelopen tijd zijn leeftijdsgenoten vermoord, verwond, verscheurd door verdriet, op de vlucht. Dit bereikt veel leerlingen iedere dag, non-stop, op hun beeldscherm. Ook is de kans groot dat je leerlingen op social media jongeren en kinderen volgen, die rapporteren vanuit Gaza. Journalisten worden niet toegelaten of vermoord. De Palestijnse bevolking bestaat voor bijna 50% uit kinderen en dus fungeren veel (jonge) kinderen als reporter. Een situatie die bij jouw leerlingen herkenbaarheid kan oproepen, vanwege het onrecht en vanwege de nabijheid dat het hen ook kan overkomen. Jonge reporters die verslag doen van het geweld zijn o.a. [Bisan](#), [Plestia Alaqad](#) en [Yara Eid](#).

Denk ook aan de machteloosheid: een democratisch gekozen Nederlandse regering die niet voor een staakt-het-vuren stemt, maar in plaats daarvan onderdelen levert voor de F-35 gevechtjets die ingezet worden door Israël.

---

⁴ Deze lesbrief is verschenen op 20 november 2023.

⁵ <https://www.amnesty.nl/actueel/israel-bezette-palestijnse-gebieden-gruwelijke-voorbeelden-van-marteling-en-vernederende-behandeling-van-palestijnse-gevangenen>

⁶ <https://www.amnesty.nl/actueel/israel-voert-apartheidspolitiek-tegen-palestijnen>

⁷ <https://www.oxfamnovib.nl/persberichten/maatschappelijke-organisaties-klagen-nederlandse-staat-aan-vanwege-steun-aan-ernstige-schendingen-in-gaza>

⁸ <https://www.mo.be/video/wat-othering>

⁹ https://www.oneworld.nl/mensenrechten/pro-israelische-politici-wakkeren-moslimhaat-aan/?utm_campaign=later-linkinbio-oneworldnl&utm_content=later-39282975&utm_medium=social&utm_source=linkin.bio

Het vertrouwen in de overheid en instituties is onder jongeren laag, dit wantrouwen werkt bevestigend op hun waarnemingen.

Al deze emoties en zorgen komen ook het klaslokaal in. En dan kan het voor jou als docent spannend zijn om een gesprek aan te gaan. Maar het gesprek hierover volledig verbannen uit het klaslokaal is op z'n zachtst gezegd onverstandig. Leerlingen ervaren op die manier dat er niet naar ze geluisterd wordt en durven zich steeds minder uit te spreken. Hun vertrouwen in volwassenen slinkt.

Bedenk je dat het in principe positief is: leerlingen die zich willen uitspreken tegen onrecht. Dit zou vanuit de lens van kritisch denken juist aangemoedigd moeten worden. Wij geloven dat het mogelijk is om deze gesprekken te voeren, vanuit respect voor elkaar. Je kunt de terreur van Hamas veroordelen én je tegelijkertijd uitspreken tegen de bezetting en genocide. Dat is niet meer dan rechtvaardig.

Inhoudelijke kennis

Er zijn een aantal feiten die niet vergeten mogen worden als je een gesprek voert met je leerlingen over het geweld in Gaza. Let op: deze voorbereiding is bedoeld voor **jou als docent**, zodat ook jij weet waar je het over hebt, wat dit vraagt van **jouw houding (open)**, en dat je vertrekt vanuit **feitelijke kennis en rechtvaardigheidsprincipes**.

1. Het geweld dat nu plaatsvindt kent een lange geschiedenis

Om de huidige situatie volledig te kunnen begrijpen, is het noodzakelijk de geschiedenis in te duiken. De oprichting van de staat Israël in 1948 speelt hierin een belangrijke rol, dit was tevens het moment waarop de Nakba¹⁰ plaatsvond: ruim 700.000 Palestijnen worden uit hun geboortedorpen verdreven om nooit meer terug te keren. Vervolgens is er de bezetting van Palestijns gebied door de Israëlische regering in 1967 waarbij miljoenen mensen ontheemd raken en worden verdreven naar de Gazastrook. Boven op de bezetting hanteert de Israëlische regering al 16 jaar een illegale blokkade van de Gazastrook. Dit houdt in dat het zeegebied, het luchtruim en de landsgrenzen van de Gazastrook zijn afgesloten. Daarom wordt het ook wel de 'grootste openluchtgevangenis' genoemd, onder andere door de Verenigde Naties.¹¹

2. Dit is geen religieuze oorlog tussen Joden en moslims

De oorlog is politiek en territoriaal. De Israëlische staat vertegenwoordigt niet het Joodse volk. Het Zionisme is niet gelijk aan het jodendom. Hamas vertegenwoordigt niet de Islamitische gemeenschap. Er is bovendien een grote groep Joodse mensen die zich luid en duidelijk laat horen tegen de genocide en bezetting van het Palestijnse volk, zoals de organisatie Jewish Voice for Peace¹², de Nederlands-Joodse schrijver Maurits de Bruijn en diverse jongeren.¹³

3. Israël en Palestina zijn niet twee gelijkwaardige kampen

Israël is qua militaire capaciteit en bondgenootschap superieur aan Palestina. Daarnaast is Gaza, dat door Israël wordt aangevallen, helemaal geen staat en heeft het geen leger. Gaza is een door Israël gecontroleerd gebied. Israël strijdt naar eigen zeggen tegen terreurorganisatie Hamas en doet dit door o.a. scholen, religieuze gebouwen, ziekenhuizen en woongebieden in Gaza te bombarderen én de Palestijnse inwoners van Gaza humanitaire hulp te ontfangen.

4. Nederland is pro-Israël

Het is geen geheim dat de Nederlandse staat pro-Israël is. Volgens Erwin van Veen, onderzoeker en Midden-Oostdeskundige aan het Clingendael Instituut, wordt Nederland zelfs als één van de meest pro-Israëlische landen van Europa gezien.¹⁴ Volgens hem komt dit vooral door een Nederlands schuldgevoel over de gedeporteerde Joden in de Tweede Wereldoorlog én het feit dat vanuit de historie met name christelijke

---

¹⁰ <https://npokennis.nl/longread/8143/wat-betekent-al-nakba>

¹¹ <https://www.oxfamnovib.nl/blogs/dilemmas-en-oplossingen/de-situatie-in-gaza-de-jarenlange-bezetting-van-israel-op-palestijns-gebied-in-het-kort>

¹² <https://www.instagram.com/jewishvoiceforpeace/>

¹³ <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5414021/israelisch-palestijns-conflict-palestina-israel-vrede-duif>

¹⁴ <https://npo.nl/npo3/brandpuntplus/israel-nederland-besties>

partijen een sterke religieus-emotionele band met Israël hebben. Maar er is nog meer aan de hand: solidariteit onder westerse neoliberale landen, als Nederland, is economisch wenselijk. Israël is een (door de VS-gesteund) land met enorm veel middelen, geld, en invloed op heel veel grote westerse bedrijven. Bovendien biedt het met zijn geografische ligging een gunstige toegangspoort tot de Arabische markt en grondstoffen (die Palestina/Gaza overigens ook bezit). Het kan enorme gevolgen hebben voor de economie, politieke cohesie en veiligheid van een land als je je daaraan onttrekt. Dat Mark Rutte geregeld zijn steun uitspreekt aan Israël is dan ook geen verrassing.

5. Objectieve nieuwsgaring is afhankelijk van lokale correspondenten

Het meeste nieuws over Gaza bereikt ons via een handjevol grote, Westerse persbureaus. Dit geldt overigens voor bijna al het (buitenlandse) nieuws. In Gaza zijn, zeker nu, nauwelijks buitenlandse correspondenten. Volgens officiële berichten zou het 'lastig' zijn om Gaza binnen te komen, maar activisten claimen dat Israël actief target op journalisten die een gevaar vormen voor het Israëlische narratief. De afgelopen weken zijn er in Gaza 64 journalisten gedood, verwond, opgepakt of vermist geraakt, waarvan het merendeel Palestijnen zijn.¹⁵

De ware aard en omvang van het Palestijnse leed bereikt dus moeilijk de internationale media. Tegelijkertijd draait de Israëlische PR-machine op volle toeren. Israël heeft zelfs een ministerie van Strategische Zaken, dat verantwoordelijk is voor het pro-Israëlische narratief.¹⁶ Ook deze berichten worden gemakkelijk en snel overgenomen, zoals het niet bewezen verhaal van de onthoofde baby's dat door de Amerikaanse President Biden werd aangehaald in zijn speech.¹⁷

6. Woorden zijn nooit neutraal

De manier waarop de pers bericht over de gebeurtenissen heeft veel impact op de beeldvorming. Journalist en mediaspecialist Marieke Kuypers analyseerde het nieuws van de afgelopen weken en kwam tot de conclusie dat de Nederlandse media veelal de taal van Israël kopiëren.¹⁸ De specifieke woorden die door journalisten gebruikt worden, zorgen voor een vertekend beeld van de situatie in Israël en Gaza. Daarbij trekken journalisten de motieven van Israël niet in twijfel, maar berichten tegelijkertijd over Hamas als de belichaming van het kwaad. De keuze van woorden doet ertoe en heeft effect op de consument van het nieuws, die zelf geen expert is op dit onderwerp. Denk daarbij ook aan woorden die het Palestijnse volk bewust dehumaniseren (ontmenselijken), zoals 'barbaren' en 'beesten', de woorden die Netanyahu gebruikt. Dehumaniseren wordt bewust ingezet, met als doel het verlagen van de drempel om mensen te doden.¹⁹ Dit is een propaganda-tactiek.

7. Israël veroordelen is geen antisemitisme

Antisemitisme bestaat, is verkeerd en mag niet ontkend of gebagatelliseerd worden. Maar het mag ook niet gebruikt worden als excuus om terechte kritiek op Israël te censureren. Antisemitisme is jodenhaat, in daad en woord. De wandaden van de Israëlische regering generaliserend toeschrijven aan het Joodse volk of het Jodendom valt dan ook onder antisemitisme. Maar de definitie van antisemitisme die Israël zelf gebruikt, maar bijvoorbeeld ook het Nederlandse CIDI, gaat nog veel verder dan dit. Daarom hebben veel experts kritiek op deze definitie, waaronder de van oorsprong Israëlische Hilla Dayan.²⁰ Deze definitie is te vaag geformuleerd en wordt ingezet als politiek instrument. Zie ook het artikel van Maurits de Bruijn 'Zo uit je kritiek op Israël zonder jodenhaat.'²¹

---

¹⁵ <https://cpj.org/2023/11/journalist-casualties-in-the-israel-gaza-conflict/>

¹⁶ <https://npo.nl/npo3/brandpuntplus/israel-nederland-besties>

¹⁷ <https://www.oneworld.nl/mensenrechten/ho-media-onbewust-draagvlak-creeren-voor-een-oorlog/>

¹⁸ <https://www.oneworld.nl/mensenrechten/media-analyse-marieke-kuypers-nederlandse-media-kopieren-taal-israel/>

¹⁹ <https://www.uva.nl/shared-content/faculteiten/nl/faculteit-der-rechtsgeleerdheid/nieuws/2023/10/vragen-over-oorlog-israel-en-hamas.html>

²⁰ <https://npo.nl/npo3/brandpuntplus/hulpqids-praten-over-conflict>

²¹ <https://www.oneworld.nl/mensenrechten/zo-uit-je-kritiek-op-israel-zonder-jodenhaat/>

Veilige omgeving

Om een veilige omgeving te creëren waarin leerlingen zich durven uit te spreken, zijn er een aantal gedragsregels nodig. Vrijheid van meningsuiting is belangrijk, maar wel binnen bepaalde voorwaarden.

Allereerst is het van belang dat jij als docent niet oordeelt, maar bevroegt. Het startpunt daarbij is dat jij je Islamitische leerlingen **niet** vraagt om Hamas te veroordelen. Je zet ze op deze manier, al voordat je in gesprek gaat, neer als aparte groep met aparte regels en je impliceert dat zij dat misschien niet zouden doen. Dat is een aanname geworteld in racisme. Hetzelfde geldt voor je joodse leerlingen: die vraag je **niet** het geweld van de staat Israël te veroordelen. Je impliceert dat zij dat misschien niet zouden doen. Dat is antisemitisme.

Daarnaast kunnen leerlingen emotioneel reageren, dat mag. Bij het ervaren van onrecht horen emoties. Bij pubers horen grote emoties. Het gaat erom hoe jij reageert op wat leerlingen zeggen.

Een aantal tips:

- Volg niet de toon van wat er wordt gezegd, maar onderzoek de behoefte achter de toon
- Kies voor "Ik merk dat het je wat doet, dat begrijp ik. Wil je even een pauze of wil je ons uitleggen wat je precies voelt?" in plaats van "Ik wil niet dat je zo kwaad reageert"
- Verwar de primaire emotionele reacties van leerlingen **niet** met de waarden van de leerling
- Het kunnen vatten, bevatten en verbaal communiceren van emoties vraagt om oefenruimte. Gun leerlingen de ruimte om te oefenen, zonder ze te straffen voor hun uitspraken.

Voor meer informatie over het aangaan van een kritische dialoog zie

https://www.hva.nl/binaries/content/assets/subsites/urban-education/projecten/urban-education_controversiele-onderwerpen_interactief-gesprekssjabloon_2020.pdf?1576055522246.

IN DE KLAS

Gedragsregels

Dit zijn onze gedragsregels, vul ze aan met wat jullie op school in het algemeen hanteren en bespreek met de leerlingen of ze zelf nog aanvullingen hebben.

- De staat Israël is niet hetzelfde als het Joodse volk
- Hamas is niet hetzelfde als het Palestijnse volk
- De wandaden van de Israëlische regering toeschrijven aan het Joodse volk of het Jodendom is antisemitisch en doen we niet
- De wandaden van Hamas toeschrijven aan de Islam of aan Islamitische mensen is moslimhaat en doen we niet
- We betrekken de Holocaust niet bij dit gesprek. Niet als legitimering van de genocide die nu plaatsvindt en niet als iets wat door leerlingen betwijfeld of ingezet mag worden om te kwetsen
- We laten elkaar uitspreken
- We reageren met respect op elkaar
- We gebruiken argumenten om ons punt te verduidelijken

Zorg voor een prettige opstelling, waarin je in een kring zit met de leerlingen. Zorg ervoor dat je zelf niet te veel aan het woord bent, maar luister vooral en help de leerlingen herinneren aan de gedragsregels. Geef aan wat er gebeurt als één van de regels wordt geschonden. Bijvoorbeeld: "Ik leg de les stil. Je eigen mening geven is goed, maar deze moet wel zorgvuldig geformuleerd worden. Daar wil ik jullie bij helpen, want op die manier kun je je eigen mening alleen maar beter leren verwoorden." Benoem dat je altijd je mening aan kunt passen, wanneer je iets nieuws leert. Wil je meer tips en tricks, lees dan ook de lesbrief van Karim Amghar:

<https://drive.google.com/file/d/1WKOsuyFEC4wIOWOu0GfUMraiYSa2asvH/view>.

Mogelijke vragen vanuit mediabewustzijn

Een mogelijke insteek om het over het onderwerp te hebben is de rol die de media speelt. Niet al deze vragen hoeven aan de orde te komen, misschien kun je samen met je leerlingen een aantal vragen uitkiezen die je centraal wilt stellen.

- Welke nieuwsbronnen gebruiken je leerlingen? (Wat lees jij?)
- Vinden ze het nieuws geloofwaardig en waarom wel/ niet? (En hoe zie jij dat eigenlijk?)
- Wat wordt er verteld in het nieuws dat zij tot zich nemen?
- Wat wordt er verteld in de mainstream-media?
- Wie is er aan het woord in de mainstream-media en wie bepaalt wat er wordt uitgezonden?
- Wat zijn de verschillen en hoe komt dat, denken jullie?
- Zijn je leerlingen de afgelopen tijd geschrokken van beelden die zij voorbij hebben zien komen? Zo ja, wat doet dat met ze?
- Welke rol speelt social media in de berichtgeving?
- Welke rol spelen jongeren en kinderen in de berichtgeving?
- Naar wie wordt geluisterd en naar wie niet?
- Is er sprake van censuur en hoe zie je dat?
- Is er sprake van *fake news* en hoe zie je dat?
- Welke woorden worden er gekozen in het nieuws? Schrijf deze op het bord en bespreek de betekenis van deze woorden
- Wat is het verschil tussen:

omgekomen

vermoord

conflict

oorlog

oorlog

genocide

Wat kun je doen?

Welke mening je ook hebt over wat er nu gebeurt in Gaza, het feit dat er duizenden onschuldige slachtoffers vallen is verschrikkelijk. Het gegeven dat bijna de helft daarvan kind is, is verschrikkelijk. Dat we ons machteloos voelen, wanneer we de beelden zien, is menselijk.

Om af te sluiten met je leerlingen kan het waardevol zijn met elkaar te bespreken wat we kunnen doen om onze machteloosheid een plek te geven. Vraag wat hun ideeën zijn en vul eventueel aan met de volgende punten:

- demonstreren
- een petitie tekenen
- doneren aan Save the Children, Amnesty International, Oxfam Novib of andere hulporganisaties
- content delen via social media
- in gesprek gaan met anderen
- je verdiepen in het erfgoed van het Palestijnse volk

Film is een prachtig medium om je te verdiepen in de geschiedenis en cultureel erfgoed. Zo is de film Gaza's Surf Club (trailer <https://www.youtube.com/watch?v=FdHF9AOZeGw>) een mooie inkijk in het dagelijks leven van jonge Palestijnse surfers. Maar ook de jonge filmmaker (en nu verslaggever van het geweld) Bisan heeft video's over de cultuur in Palestina (<https://www.youtube.com/watch?v=62KJyK5mJ7s>).

Afsluiting

Deze lesbrief is een handreiking. Het is aan jou om het gesprek op te zoeken met je leerlingen, op een manier die bij jou past. Afhankelijk van de veiligheid van de klas en je relatie met je leerlingen kun je er natuurlijk ook voor een andere insteek kiezen.

Colofon:

Deze lesbrief is ontwikkeld door Mo Anouar en Stichting Bekijk 't, met een bijdrage van Hanane Abaydi en Maurits de Bruijn, en mag rechtenvrij en kosteloos worden gebruikt. We danken Sahar Shirzad, Sarah Rachdan, Mounir Samuel, Najah Aouaki, Jewish Voice for Peace, Workers for Palestine, Karim Amghar, Plestia Alaqad, wizard Bisan, Yara Eid en vele anderen voor hun strijd en content rondom dit thema. Voor vragen en opmerkingen over de inhoud van deze lesbrief kunt u zich richten tot directeur Maren Siebert, maren@bekijkt.nl